

Roginer Oszkár

Pécsi Tudományegyetem, BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola
 Joint Degree Sociology MA: Sveučilište u Zadru – KFU Graz
 rogoxar@gmail.com

SAJTÓSZABADSÁG, FELÜGYELET ÉS CENZÚRA(MENTESSÉG)¹

Zentai kisperiodikák 1945 és 1992 között

I.

Freedom of Press, Supervision and Censorship (Exemption)

Little periodicals in Senta between 1945 and 1992

Sloboda štampe, nadzor i (ne)cenzurisanost

Periodične publikacije kratkog veka u Senti između 1945. i 1992.

A tanulmány olyan kisperiodikákkal foglalkozik, amelyek 1945 és 1992 között jelentek meg Zentán. Kisperiodikának nevezem azokat az irodalmi szövegeket (dráma, líra, próza) is tartalmazó lapokat, amelyek művelődési és művészeti orientáltságúak, de csak helyi terjesztésűek voltak, és csak rövid ideig jelentek meg. A lapok közül több is csak egy vagy két évig jelent meg (*MI, Ifjúsági Közlöny, Scarabeus*). Ugyanakkor voltak olyanok is, amelyek csak egy, két vagy három számot értek meg (*Tribina, mi, Hm...*). A kutatás arra összpontosít, hogy miként alapították ezeket a lapokat, mi volt a szerkesztési koncepció, és ez hogyan módosult az idő folyamán, továbbá, hogy az adott lap milyen körülmények között szűnt meg. A művészeti világok lehetőségeit és az együttműködési hálózatokat szerettem volna feltérképezni, valamint azt, hogy a fiatalok hogyan készítették el az újságot. Ezek a periodikák a kulturális termelés egymás nyomába lépő, nonprofit műhelyei voltak, amennyiben az egyik megszűnt, néhány évre rá általában jelentkezett helyette egy másik. A kutatás célja volt emellett a periodikák begyűjtése és digitalizálása is, amit szintén sikerrel elvégeztünk.

Kulcsszavak: kisperiodikák, 1945–1992, Zenta, irodalom, művészeti világok

A tanulmány a zentai magyar folyóiratok második világháború utáni történetével foglalkozik, de az elemzés nem (vagy nem csak) a művelődéstörténeti, hanem a helyi társadalmi, politikai és sajtótörténeti folyamatokra is kitér. Nem mellékes a lapok irodalomtörténeti jelentősége sem, hiszen községi szinten, fi-

¹ A tanulmány megírását a Balassi Intézet Márton Áron Kutatói Szakkollégiumának programja támogatta.

atalokat gyűjtve maguk köré alkotói műhelyként működtek. A kutatás azokra a rövid életű zentai magyar irodalmi-művészeti folyóiratokra összpontosít, amelyek csak néhány évfolyamot értek meg. Ezek a kétnyelvű magyar–szerb lapok legtöbbször községi juttatásokból jöttek létre és egyrészt csak néhány évfolyamuk jelent meg, másrészt fokozottan helyi jellegűek voltak, harmadrészt a terjesztés fizikai korlátai és a kis példányszám miatt az önkormányzat határait ritkán lépték túl. A kisfolyóiratok bemutatkozási lehetőséget adtak a fiataloknak, de a helyi szórakozási lehetőségek és a kultúrfogyasztás dokumentumai is egyben. Bár visszafogottan, de a bemutatásra kerülő periodikák a helyi közéletre való reagálás fórumaiként is kitűntek. Első lépésként csak a II. világháború utáni kisfolyóiratokat szeretném felkutatni és feldolgozni a nyolcvanas évekkel bezárólag. A kilencvenes évek már egy másfajta szellemiséget hoztak magukkal, teljesen más jellegű problémákkal és valóságreferenciákkal.

Zenta mindazonáltal nem tekinthető kivételnek. Jugoszláviában több közösségben működtek hosszabb vagy rövidebb ideig olyan lapok, amelyek kizárólag helyi igényeket hivatottak kielégíteni. Bácskossuthfalván például 1966-ban létezett a *Vándorbot*, Topolyán 1977 és 1981 között az *Anonymus* vagy Szabadkán 1945 és 1947 között a *Munkánk*. Miután megkaparjuk a felszínt, egy sor olyan újsággal találkozunk, amelyről már szinte mindenki megfeledkezett. Ilyen volt Zágrábban a *Zágrábi Magyar Újság*, Kishegyesen a *Mozaik*, Temerinben a *Vizió* vagy a szintén bácskossuthfalvi *Echo*. Kis közösségi műhelyekről van szó, az önkormányzatok vagy a helyi művelődésszervezők pedig általában támogatták az ilyen kezdeményezéseket, legalábbis egy ideig. Az államalakulat felbomlása után, valamint az általános pénztelenség és a hadiállapot, majd a fiatalok tömeges külföldre távozása következtében viszont az ilyen jellegű lapalapítások 1992 óta ritkaságszámba mennek.

A vizsgálendő kiadványok fontos szerepet játszottak a helyi fiatalok életében. Sok esetben középiskolai sajtóorgánumokról van szó, hiszen ezek a lapok általában – de nem kizárólag – ott alakultak ki, ahol gimnáziumi, esetleg még szakközépiskolai oktatás is folyt. Fontos kihangsúlyozni, hogy nem diáklapok, általános és középiskolák, gimnáziumok iskolaújságjai állnak fókuszban, hanem olyan helyi lapok, amelyek – bár a szerkesztőség zömében, de nem kizárólag fiatalokból állt – lokális művelődési-művészeti vagy tájékoztató funkciót tölthettek be, és több szerző esetében ugródeszkeként szolgáltak az intézményi hierarchia magasabb szintjeihez. Gyakran ezek a periodikák azért voltak rövid életűek, mert a szerkesztők egyetemre távoztak, de legtöbbször anyagiak vagy politikai akarat hiányában kényszerült azokat az önkormányzat szüneteltetni, majd megszüntetni. Minőségüket illetően is változók, viszont több lapszám esetében meglepő, hogy alig különböztek az újvidéki vagy szabadkai hasonló kiadványoktól. A két évfolyamot ritkán meghaladó lapok olyan mikrointézmények voltak a korban, amelyek – bár csak néhány évig léteztek – maguk köré tud-

ták gyűjteni a fiatal, leendő értelmiségieket, publikálási lehetőséget biztosítván azoknak, akik közül sokan az egyetem elvégzése után politikai, közéleti vagy művészeti pályákon érvényesültek.

A feltárandó kisfolyóiratok kutatása azért fontos, mert néhányuk esetében már most hiányos évfolyamokkal van dolgunk. Az évtizedekkel ezelőtti kiadványok közül sok lapszám (vagy teljes évfolyam) már kizárólag magánygyűjteményben lelhető fel, illetve jelen kutatásnak köszönhetően került intézményi megőrzés keretei közé, a községi könyvtárak állományában levők között pedig már sok esetben csak megsárgult, szakadozott, alig lapozható példányokra bukkanunk. Ezekkel a sajtótermékekkel eddig szinte senki sem foglalkozott. Az irodalom- és művelődéstörténeti szakirodalom legfeljebb csak helyi sajátosságként kezeli azokat, ha egyáltalán említésre kerülnek. Így a különféle áttekintésekben, monográfiákban ezekről a kiadványokról csak érintőlegesen tesznek említést. Sok esetben csak valaminek az előzményeként vagy egy-egy író életrajzában korai szakaszában betöltött szerepe miatt bukkanak fel. A lexikonok is csak egy rövid, néhány soros szócikkben térnek ki rájuk, nagy vonalakban jelzik a tartalmat, esetleg közlik a szerkesztőséghez tartozó szerzők névsorát, de legtöbb lapot nem találjuk még az irodalomtörténeti lexikonokban, város- vagy falumonográfiákban sem.

Zentai kisperiodikák

A város 1945 utáni művelődési életét évtizedeken át követhetjük egyrészt a *Magyar Szó Tiszavidék* című mellékletében, másrészt pedig a *Bilten kulturnog života Sente – A Községi Közművelődési Közösség Közlönye*, *Zenta* című kétnyelvű helyi kiadványban. Emellett egy sor üzemi, gyári, szövetkezeti, alkalmi lappal is találkozhatunk. Szloboda János szerint a legrégebbi fennmaradt zentai diáklap a *Zentai Diák*, amely a Magyar Királyi Állami Gimnázium Arany János Önképző Körének volt a lapja, és az 1942/43-as tanévben jelent meg összesen hat rendes és egy különszáma. A világháborút követően, tízéves szünet után következett a Bolyai Farkas Gimnázium diáklapjának, az *Életünknek* négy száma az 1952/53-as tanévben, majd a Moša Pijade Gimnázium kétnyelvű, *Gimnazijalac* című lapja, amelynek csupán két száma jelent meg 1957/58-ban. Ugyanebben az évben a gimnázium fizika szakköre is kiadott egy négy számot megért lapot. 1967 és 1972 között pedig a Vegyészeti Technikai Szakközépiskola adott ki egy szintén belső terjesztésű folyóiratot *Indikator* címmel. Ezenkívül Zenta község több évtizedes hagyományra tekint vissza az általános iskolák diáklapjainak kiadása terén is (*Mi szavunk*, *Horizont*, *Szívárvány*, *Így írunk mi*, *Pionír*).^{2,3}

² Bilten: 1964. 2. köt. 5. sz.

³ Szloboda: 1995.

Zentai művelődési-művészeti témájú és tájékoztató ifjúsági lapok tekintetében, ha szűk értelemben vett kontinuitásról nem is beszélhetünk, de egy folyamatos igényről és ismételt próbálkozásokról mindenképpen. Az első ilyen lap az 1964-ben kiadott *Tribina*, majd az 1965-ös *mi*. Ezután következett az 1968-as valamivel hosszabb életű *Mi*, amely már három évfolyamot is megért. Közel egy évtizednyi kihagyással ennek lépett nyomába az 1981 és 1984 között megjelenő *Ifjúsági Közlöny*, majd 1986 első felében szerkesztik a *Hm...* című lapot, amelynek helyét az év második felében a *Scarabeus* folyóirat foglalja el és jelenik meg két éven át. Ezt követi 1988-ban az *Aqualung* tisztán zenei magazin, majd 1994-ben az *Ambrózia*.

A mi először

A *mi* című ifjúsági periodikakísérlet első száma 1965. március 18-án hagyta el a zentai Udarnik nyomdát.⁴ A 34×24 cm méretű, nyolcoldalas lap fő- és felelős szerkesztője Balogh István, a szerkesztőbizottság tagjai pedig Deli József, Gombos István, Danyi István és Molnár József voltak. A technikai szerkesztést Kecskés Imre látta el. A közlönként megjelenő periodikát kiadóként a zentai Ifjúsági Szövetség Községi Vezetősége jegyezte. Címe magyar és szerbhorvát nyelven egyaránt többes szám első személyt jelöl. A lap prózai élménybeszámolókat, verseket, vicceket, kommentárokat közöl, többnyire élces, tréfálkozó hangnemben. Ezer példányban jelent meg, és húsz dinár volt az ára. Tájékoztatóként, vagyis közlöny formában kellett kiadni, mert az érvényben levő sajtótörvény értelmében az Ifjúsági Szövetség belső tájékoztatójának számított, és így is kellett bejegyeztetni. Balogh István elmondása szerint a terjesztést a szerkesztőség végezte az iskolákban és a vállalatoknál, így a teljes példányszám elfogyott, a befolyt pénzösszeg pedig elegendő volt két további szám papírköltségére. Paradox módon a második számot viszont az lehetetlenítette el, hogy a környező falvakba is eljutott a lap, és bonyodalmat keltett. Eredetileg a nyomda fedezte a nyomtatás minden költségét, a papírt pedig az Ifjúsági Szövetség állta. Az első lapszám megjelenése után viszont az VSZISZ visszakérte a költségeit, mondván, hogy csak kölcsönt folyósítottak, meggátolva így a további munkát.

Példányszámra és támogatásra vonatkozó adatot ezenkívül a zentai Községi Ifjúsági Szövetség beszámolójában is találhatunk. „A fiatalok részére a községi vezetőség megszervezte és kiadta a »MI« című ifjúsági lapot. Csak ennek a lapnak a megszervezésére, az anyag összegyűjtésére és feldolgozására már nagyszámú fiatalot mozgósított. Külön oldala volt a középiskolás, a munkás és

⁴ *mi* = a zentai Ifjúsági Szövetség Községi Vezetőségének közlönye. Zenta. 1. évf./1. szám: 1965. 03. 18. Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Deli József, Gombos István, Danyi István, Molnár József. Fő- és felelős szerkesztő: Balogh István. Technikai szerkesztő: Kecskés Vince. Periodicitás: egyetlen lapszám. Nyomda: Udarnik, Zenta. Méret: 34×24 cm. Terjedelem: 8 p. Lelőhely: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta.

parasztifjúságnak. A fiatalok érdeklődése a lap iránt nagy volt, amit bizonyít az is, hogy az első és egyben az egyetlen számból, amit 1000 példányban adtunk ki, egy sem maradt, sőt, még elég sem volt. Külön elismerést érdemel az Udarnik nyomdávalalat ifjúsági aktivája, amelynek tagjai önkéntes munkával, munkaidő után kinyomták ezt a lapot.”⁵ Ebből ítélve arra következtetünk, hogy a támogatásra a zentai Ifjúsági Szövetség Községi Szervezetének éves költségvetéséből különítettek el egy összeget, azzal, hogy az sem szerzői honoráriumra, sem nyomdaköltségre nem terjedt ki. Balogh István elmondása szerint megjelenési dátumnak eredetileg március 15-ét tervezték, de erre nyilvánvaló okokból nem kerülhetett sor, annak ellenére, hogy a lap tartalmában semmi jel nem utal az 1848-as eseményekre.

Az újság párhuzamosan közöl magyar és szerb nyelvű cikkeket, fontos viszont, hogy csak eredetiben olvashatjuk őket, és nem egymás fordításaiként. Már az első oldalon megjelenő két programcikk egymástól teljesen eltérő, bár eszmeileg megegyező, de egymást inkább kiegészítő szöveggként fogalmazódik meg. A lap kétnyelvű koncepciója tehát úgy valósul meg a gyakorlatban, hogy egyrészt előfeltételezi és neveli az olvasó funkcionális kétnyelvűségét, másrészt pedig – az egyetlen fennmaradt lapszámból ítélve – a paritás elve alapján, politikai döntésként fele-fele arányban, egyenként tizenkét, különféle műfajú szöveg között szabályosan felosztja a lapot a két nyelv között. Kivitelezését tekintve egy meglehetősen egyszerű újsággal van dolgunk, amely szinkronban van a kor sajtóorgánumaival. Külalakja megegyezik a szokásos nyomdatechnikai eljárásokkal készült egyéb jugoszláv heti- és napilapokkal, amelyek hasonló minőségű papíron, fekete-fehér nyomtatásban jelentek meg. A címek és cikkek betűtípusa, továbbá a fejléc jól tükrözik a hatvanas évek első és második harmadának sajtódivatját. Emellett nem térnek el a szokásostól az illusztrációk és a karikatúrák sem, amelyeket a zentai Kaupert Pál, a *Magyar Szó* és a *7 Nap* hivatalos karikatúristája rajzolt a lap számára. A később is ismertebb írónevek közül – Balogh Istvánén kívül – Vicei Károlyéval találkozunk, akinek néhány versét és egy humoreszkjét is tartalmazza a közlöny.

Egy, a helyi ifjúság igényeit szolgáló művészeti-művelődési lap beindítása viszont nem minden előzmény nélküli. A lap előtörténetéhez ilyen értelemben hozzátartozik a *Tribina* című lap, amelyet szintén az Ifjúsági Szövetség adott ki, és összesen két-három száma jelenhetett meg. Nagy valószínűséggel erre utal, folytonosságot feltételezve a szerb nyelvű programcikk írója is, amikor Tribünnek (*Tribina*) nevezi a lapot. Továbbá erről olvashatunk a cikk magyar változatában is: „Ott kellene talán elkezdni, hogy tavaly már megszerkesztettünk egy lapot, az első újságunkat (nem tájékoztató, de lap), de az amolyan szkriptaszerű⁶

⁵ Jelentés a zentai Községi Ifjúsági Szövetség XX. és XXI. értekezlete közötti munkájáról. Zenta, 1965. XII. 21. 8. p. (Zentai Történelmi Levéltár: F.291.23.162.)

⁶ Ebben a szöveggörnyezetben pejoratív: füzetszerű, néhány lapból álló alkalmi kiadvány.

valami volt.” Ugyanerről a kétnyelvű kiadványról olvashatunk a *Zentai Kultúrellet Közlönyében* is a kiadványok pótjegyzékében, ahol egy tízoldalas A4-es formátumú lapot említanak. Ára 10 dinár volt, és első száma 1964 márciusában jelent meg.⁷ Balogh István elmondása szerint a lapot Molnár József jegyezte, a tényleges szerkesztést viszont Balogh István és Vicei Károly végezték. Példányszáma 250–300 között mozgott, mert a nyomtatási matrica fizikailag ennyit tudott elviselni. Jelen kiadvány ötlete ezután fogalmazódott meg, elsősorban Balogh Istvánnak és Vicei Károlynak köszönhetően, akik már az előző lapot is inkább szépirodalmi jellegűnek képzelték el. Az idézett vezércikk tanúsága szerint a *mi* indításáról a nyomdával 1964 decemberében egyeztek meg. Az ezt megelőző *Tribina* című lapról viszont többet nem igazán lehet tudni. Egyetlen példányra sem sikerült rábukkanni.

A *mi* esetében a szerkesztők egy átgondolt, és a mérethez, formátumhoz képest meglehetősen sokrétű, már az első számban rovatokra felosztott lapot adtak ki. Jelzésértékű a két vezércikk, amely egymás mellett jelenik meg a címlapon. A magyar nyelvű programcikk a fiatalokhoz címezi visszafogott, nyugodt hangvételű szövegét. „Nem professzionális, de társadalmi munka ez. Kommunai időszerű tájékoztatónk célja az, hogy az ifjúsági eseményekről adjunk átfogó képet a fiataloknak. Korántsem száraz, beszámolószerű bültén ez. Helyet kapnak a fiatal tollforgatók, rajzolók, humoristák és karikatúristák is. Most már merészebben merem kimondani a célt: Írni akarunk a fiatalok mindenféle tevékenységéről!”⁸ A magyarral ellentétben, a szerb nyelvű vezércikk közvetlenebbül, eszmeileg elkötelezettebb módon, keményebb hangon szól az olvasóhoz, emellett az írás aktusa során nem határolódik el az olvasótól, mint a magyar változat, hanem a fiatalokkal közösséget vállalva együttes munkára szólítja fel őket. „Mi fiatalok megszabadultunk attól a tehertől, amely saját idejével határolta be azokat, akik előttünk születtek.”⁹ A szabadkozó hangnemben íródott magyar nyelvű szöveg („Nem kívánok nagy szavakkal élni, mert az esetleg öndicséretbe mehet át, és dicsérni magunk nem akarom. Először életemben ülök neki, hogy vezércikket, köszöntőt írjak hozzád, Kedves Olvasó.”¹⁰) helyett a szerb nyelvű cikk – a korabeli mozgalmi szakzsargonnak megfelelően – egy sokkal „forradalmibb” hangot üt meg és a jövőről, a rombolásról beszél.¹¹ A magyar vezércikkkel ellentétben a szerb a forradalom víziójára hivatkozik, majd az új emberre helyezi a hangsúlyt, akit ez a lap valójában megszólít. A két cikk-író olvasóhoz való viszonya emellett abban különbözik, hogy a magyar nyelvű a végén megmarad az ünnepélyes köszöntő mellett, és – bár előzőleg megemlíti, hogy a fiatalokról szeretnének írni, és hogy tollforgatókra, rajzolókra, humo-

⁷ Bilten: 1964. 2. köt. 4. sz. pp. 50.

⁸ *mi*: 1965. pp. 1.

⁹ *mi*: 1965. pp. 1.

¹⁰ *mi*: 1965. pp. 1.

¹¹ *mi*: 1965. pp. 1.

ristákra és karikatúristákra számítanak – megmarad a határvonal a „mi” mint szerkesztőség és a „te” mint olvasó között. Ehhez képest a szerb változat az együttes cselekvésre és nem a magányos olvasásra szólít fel. „Együtt fogunk szólni mindenről. Magunkban keressük a szót, legyetek azon, hogy benne ti is megtaláljátok magatokat! Ez a mi hivatásunk, ez a mi hangunk!”¹² A magyar vezércikk nyelvezete nem különbözik a hatvanas évek közepét jellemző heti- és napilapokban található szövegektől. Egy hagyományos értelemben vett tájékoztató, a program eszmei tartalmát szerényen vázoló, fiatalosan visszafogott fogalmazásról van szó, míg a szerb vezércikk inkább egy elsősorban élőszóban előadandó, cselekvésre felszólító írásra szeretne hasonlítani.

A lap problémafelvető jellegét több szöveg is őrzi, többek között az utolsó oldalon található szerb nyelvű társadalombírálat, amely a helyi kultúrfogyasztásról és művelődési igényekről szól, valamint arról, hogy az ifjúsági vitaesteken a zentai fiatalok film, tévé és könyvek körüli kérdéseit kellene napirendre tűzni. Már 1965-ben társadalmi problémaként értelmezik a zentai ifjúság körében a Nyugatról beáramló westernfilmek és a ponyvairodalom közkedveltségét. A hanyatló ízlés kérdésköre, érdekes módon, ismét felvetődik a nyolcvanas években is az USA-ból érkező akciófilmek kapcsán, ahol szinte változatlan „tömeg-pedagógiai” hozzáállással a nyilvános vitaestek látogatását szorgalmazzák. Hasonlóan bíráló hangon szólal meg a harmadik oldalon található *Gazdátlanok vagyunk* című cikk írója is, és már alcímében kihegyezi a problémát: „Hol van az egyetemistákra annyira jellemző forradalmi és kezdeményező szellem?”¹³ Boros István arról ír, hogy a zentai egyetemista szervezet nem végzi a munkáját. A cikk viszont, mivel nem diagnosztizálta kellőképpen a problémát, megoldást sem kínál, helyette – a korra jellemző módon – a politikai szerveződés pusztá formájának szigorú betartásától várja el azt, hogy a probléma kikristályosodjon, majd megoldódjon. „Véleményem szerint ezt a helyzetet egy rendkívüli közgyűlésen kellene megvitatni és újjáéleszteni a szervezet munkáját. Ha nincs más hátra, alkalmazni kell az alkotmányunkban előírt rotáció elvét!”¹⁴

Az enyhén kritikus, helyenként élőbeszédszerű és humoros hangú *Bogarasi mozaik*, valamint a *Képek a tornyosi fiatalok életéből* című írások miatt először a bogarasi és a tornyosi helyi szervezetek, majd a zentai községi vezetők is hangot adtak a nemtetszésüknek. Balogh Istvánt mint fő- és felelős szerkesztőt többször is behívták a pártbizottságba és a Szocialista Szövetségbe, mert szerintük tudatlannak ábrázolták a falusi népet, és mert borúlátó prózavers jelent meg, csúf illusztrációval (Kaupert Pál karikatúrája a 3. oldalon). Arra a hírre pedig – Balogh István elmondása szerint –, hogy megvan már a következő szám anyaga és pénzügyi háttere is, egy olyan határozat született legfelsőbb községi szinten, hogy mielőtt nyomdába adnák a kéziratokat, azt egyeseknek át kell

¹² mi: 1965. pp. 1.

¹³ mi: 1965. pp. 3.

¹⁴ mi: 1965. pp. 3.

lapozni és elemezni, másképpen a nyomtatást nem engedélyezik. Emellett azt is felrötták a szerkesztőségnek, hogy a szerb és magyar szövegek nem fordításban, hanem kizárólag eredeti nyelven láttak napvilágot. Ezt a gyakorlatot viszont a későbbi folyóiratok is átvették, egyrészt, mert támogatás hiányában fordítókat nehéz volt szerződtetni, másrészt pedig nem találtak olyan munkatársakat Zentán, akik jól tudtak szerbül, és írni is hajlandók lettek volna.

Külön érdekességként megemlíthetjük a lap utolsó cikkét a Sportrovatból, amely egy jellemzően „jugoszláv” módszert alkalmaz a közéleti viszonyok modellálásához, miközben a „testvériség–egység” politikai korrektségének jegyében nyelvi-etnikai-ideológiai kódok mögé rejtje a hatalmi viszonyokat. A sport kohéziós erőként működött Jugoszlávia etnikumai között. Egyrészt mert könnyedén le lehetett hámozni róla az egyéni nemzeti színeket és jugoszlávvá alakítani, másrészt pedig a központi, lefelé osztódó irányításnak köszönhetően a sport viszonyhálózatát hierarchizáltan könnyűszerrel felügyelet alá lehetett vonni. A szerb cikkíró (Relja Vukotić) egy zentai magyar pingpongozót (Korpa István – Ištvan Korpa) faggat. Az interjú szerb nyelven íródik. A Pityukának (Pićuka) becézett bajnokot a celluloidlabda jugoszláv mesterei közé sorolja, és a legjobb tizenhat jugoszláv pingpongozó egyikeként említi. A riporter azon emblemikus kérdésére, hogy mi hiányzik neki a legjobban, amikor távol van a hazájától (domovina – haza), Korpa István jellemző módon ezt válaszolja: „Először is anyukám, azután a zentaiak, azután a jugoszlávok.”¹⁵ Korpa Istvánt ebben az interjúban mintáértékű jugoszlávként formálják meg. Már nevéből is látszik, hogy anyanyelve nem szerbhorvát, ugyanakkor a szöveg szintjén ez a másság egy közösségileg elfogadott pozitív tényként jelenik meg. Nemzetisége a társadalmi és térbeli viszonyok megjelölése révén lényegtelenné válik, hiszen a városhoz és annak lakóihoz, illetve az egész országhoz és annak állampolgáraihoz, a jugoszlávsághoz mint egy etnikumok feletti identitáshoz kötődik. Magyarsága – a magyar nyelv szokás által kialakított, ezáltal több alkalommal hangsúlyosan jelen levő becenéven kívül – semmilyen módon nincs jelen.

¹⁵ mi: 1965. pp. 8.

A MI másodszor

A *MI* című lap második megalapításáról a zentai Ifjúsági Szövetség beszámolójában olvashatunk először.¹⁶ „Egy csoport fiatal és az Ifjúsági Szövetség kezdeményezésére megindítottunk egy ifjúsági lapot, amelynek a célja az volt, hogy egy folyóirat formáján keresztül még szélesebb lehetőséget biztosítsunk fiataljaink afirmálódására. Ennek a folyóiratnak a pénzelését, mely minden fiatalnak biztosítja, hogy saját anyanyelvén hozzászóljon, írjon azokról az eseményekről és problémákról, melyek közvetlenül érintik, a kultúr közösség és az Ifjúsági Szövetség községi bizottsága vállalta.”¹⁷ A hivatalos beszámoló enyhe ferdítéséhez hozzátartozik, hogy a második *MI* már egy teljességében felülről jövő kezdeményezés volt, és a helyi pártszervezet nevezte ki a főszerkesztőt. Balogh István, aki ekkor már magyartanár Zentán, a főszerkesztői teendők alól nem tudott kibújni, és el kellett vállalnia a posztot.

Azonos címet viselő elődjéhez képest viszont, tartalmát és kivitelezését tekintve már egy sokkalta színvonalasabb lapról van szó. Az összesen kilenc számot megért kiadvány 1968 és 1970 között jelent meg, meglehetősen rendszertelenül, hol havonta, hol több hónapnyi szünettel. Az 1965-ös kisbetűs *mi* után a nagybetűs *MI* egy kicsit nagyobb papíron, általában színes fedőlappal, szintén nyolc oldalon került az olvasók elé. A folytonosságot bizonyítandóan főszerkesztője ismét Balogh István, felelős szerkesztők pedig Pintér Béla és Milivoj Gašović volt. Emellett a lap vizuális kialakításához nagyban hozzájárul Benes József, akit technikai szerkesztőként említ a kolofon, és 1956-tól a zentai gimnáziumban tevékenykedett rajztanárként. A későbbiekben Soós József és Szloboda János neve is megjelenik, majd 1970-ben Benes László és Tari István is csatlakoznak műszaki szerkesztőkként. Az utolsó, kilencedik számot Bálint Béla és Tari István gondozzák. Első száma 1968 januárjában hagyta el a nyomdát és 1 új dinárba került, második száma pedig ugyanazon év szeptemberében, miközben ára 0,50 dinárra csökkent.

¹⁶ *MI* = A zentai Ifjúsági Szövetség közlönye. Zenta. 1968. január. Szerkeszti a szerkesztőbizottság. Főszerkesztő: Balogh István. Felelős szerkesztők: Pintér Béla, Gašović Milivoj. Technikai szerkesztő: Benes József. (2. szám: 1968. szeptember): Balogh István, Benes József, Soós József, Szloboda János. (3. szám: 1968. november): Balogh István, Benes József, Milivoj Gašović, Soós József, Szloboda János. (7. szám: 1970. január): Főszerkesztő: Balogh István. Műszaki szerkesztő: Benes László, Tari István. (8. szám: é. n.): Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bálint Béla, Olajos Rózsa, Udovički Sretenka. Főszerkesztő: Balogh István. Technikai szerkesztő: Tari István. (9. szám: é. n.): Főszerkesztő: Bálint Béla. Technikai szerkesztő: Tari István. Periodicitás: rendszertelen. Nyomda: Udarnik, Zenta. Méret: 35×25 cm. Terjedelem: 8 p. Lelőhely: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta.

¹⁷ Jelentés az Ifjúsági Szövetség munkájáról és pénzügyviteléről a XXIII.–XXIV. községi értekezlet között. Zenta, 1968. XI. 9. (Zentai Történelmi Levéltár: F. 291.24.166.)

A sokkal igényesebben szerkesztett lap vezércikkében ugyanazok a gondolatok visszhangoznak, mint a *mi* esetében. Balogh István írta mindkettőt, míg a szerb változatot feltehetően szerkesztői minőségében Milivoj Gašović. A magyar programcikk szinte ugyanazokkal a szavakkal indít, mint három évvel azelőtt. 1965-ben: „Nem kívánok nagy szavakkal élni [...]” míg 1968-ban: „Soha nem voltam a nagy szavak embere [...]” Emellett, ahogy a *mi* programcikkében, itt is meglehetősen távol áll az olvasótól, és ebben az esetben is egy sokkal passzívabb, tisztán befogadói és kevésbé együtt-alkotási, partnerségi viszonyra számít – ellentétben a szerb vezércikkkel. „Téged üdvözöllek első írásommal, Kedves Olvasó; levett kalappal állok most, várom, hogy belelapozz az újságba, és mosolyogj.”¹⁸ A folytonosság értelmében az újság – amint az már a *mi* programcikkében is megfogalmazódott – fiatal tollforgatóknak biztosít publikációs fórumot. A lap célja, a zentai lehetőségekhez mérten, a fiatalok művészeti és egyéb adottságainak fejlesztése és megszilárdítása – áll a szerb nyelvű szövegben – valamint, hogy az ifjúság önkifejeződésének eszközeként szolgáljon a szocialista társadalomban. Ezután az olvasót együttműködésre szólítja fel, továbbá az „itt és most megírására” ösztönzi, szem előtt tartva a jugoszláv humanizmus ideáljait (sic!). A két szöveg – mondhatni – a *mi* programszövegeinek parafrázisaként olvasható, hiszen sem modorában, sem szóhasználatában, sem olvasóhoz való viszonyában, sem eszmei háttérében, de még hosszában sem különbözik elődjétől egyik sem. A szerb és magyar nyelven megfogalmazott vezércikk ilyen értelemben a művészetet és az értelmiségi utánpótlást nevezi meg legfontosabb feladatául, és bár a magyar szöveg „kommunai tájékoztatónak” nevezi, a kiadvány már néhány lapszám után eltávolodik ettől a műfaji kötöttségtől. A szinte logarléccal mért arányaiban azonos kétnyelvűségnek érdekes színfoltja viszont az, hogy a kolofon mindegyik számban kizárólag magyar nyelven jelent meg.

A kilenc szám megjelenési ideje és időbeli megoszlása sem véletlenszerű, hiszen három évfolyama alatt több szempontból is érdekes politikai és társadalmi változások zajlottak le bel- és külföldön egyaránt. Az első szám (1968. január) kétoldalas Lenin-életrajzzal indul, és harmincadik évfordulóját ünnepli annak, hogy Tito marsall átvette a Jugoszláv Kommunista Párt felett az irányítást. Ugyanebben a számban a Pionír Szövetség megalakulásának huszonötödik évfordulójáról is szó esik, majd a középiskolások politikai inaktivitásáról közölnek egy bíráló hangvételű írást, amelynek végén zárójelben jelzik, hogy folytatása következik („nastaviće se“). Erre viszont nem kerül sor, mert 1968 tavaszán és nyarán világszerte tüntetnek, és Belgrádban is tömegesen vonulnak fel az egyetemi hallgatók – így érthető, hogy a második számban, amely csak 1968 szeptemberében kerül ki a nyomdából, nem jelenik meg a cikk második része. Külön érdekességként megemlíthetjük az utolsó oldalon levő *Milyen le-*

¹⁸ MI: 1968. pp. 1.

gyen az *Ifjúsági Szervezet* című vitaindító írást: „Egységesen harcolni kell a bürokratikus és a centralisztikus irányítás megnyilvánulása ellen, melyek gátolják a megfelelő társadalmi viszonyok kialakulását.”¹⁹ Ennek fényében rendkívül fontos, hogy egy vidéki, kisebbségi nyelven íródó, ifjúsági lap Délkelet-Európában mennyire szinkronban állt az európai eseményekkel és azokkal a belgrádi követelésekkel, amelyek majd nem sokkal ezután az utcán is elhangzanak. A második szám már a kedélyek lecsillapodása után jelenik meg, és valójában már ekkor bekövetkezik az a váltás, amely a művészet felé orientálja a lapot, és a továbbiakban láthatóan elválasztja azoktól a kijelentésektől, amelyek a programcikkben megfogalmazódtak. A második szám teljesen politikamentes, és semmilyen módon nem reflektál azokra a társadalmi zavargásokra, amelyek lezajlottak. A harmadik, novemberi számot pedig ugyanígy egy nyári munkaközi akció, néhány sportesemény és az Ifjúsági Szövetség értekezletének a beszámolóján kívül elsősorban szépirodalommal és Benes József grafikáival töltötték meg. A negyedik, decemberi szám egy óvatos előpillantással indul az új év felé, majd versek, egy irodalmi kritika, humor és Adruskó Károly grafikái következnek. Az 5–6. dupla szám csak 1969 októberében hagyja el a nyomdát, abban az évben csak ez az egy szám jelenik meg. Az igazán kritikus hang viszont innen is hiányzik, és Olajos Mihály mozgalmi visszaemlékezésén kívül szintén a művészeté a szó. Az utolsó három lapszám 1970-ben jelenik meg. Az első már januárban, a többi viszont havi jelzés nélkül. Fontos, hogy a hetedik számot a Jugoszláv Néphadsereg, a nyolcadikat pedig a Lenin-centenárium jegyében szerkesztik. A folyóiratban közölt szövegekben mindazonáltal semmi nyoma a kritikai hangnak, a hadsereget ünneplik, a hadsereg és a civil lakosság együttes munkájáról, valamint az Ifjúsági Szövetség községi választmányának gyűléséről írnak. A művészetén kívül tehát nem a problémafelvetés áll első helyen, hanem lényegében azok a szimbolikus és rituális külsőségek, amelyek az elnémuló közsférára az elkövetkező két évtizedben rányomják a pecsétjüket. Az ideológiai felszínnel foglalkoznak, ünnepeket szerveznek, majd írásban megemlékeznek róluk, a pártapparátust választják újra, miközben a problémák újratermelődnek. Ez abból is látszik, hogy az ifjúsági sajtóorgánumokban évről évre ugyanazokról a bajokról van szó. Röviden, a folyóiratban (nemcsak ebben, hanem a *Híd*-ban, a *Magyar Szóban*, részben a *Képes Ifjúságban* és *Új Symposiumban* is) nem az ideológia és az államforma gyakorlati hiányosságait kritizálják – azt nyilván nem volt szabad –, hanem annak felszínével, szimbolikus értékeik felhalmozásával foglalkoznak. Mindeközben 1970-ben és 1971-ben etnikai és gazdasági problémákat tematizáló tüntetésekre, emellett párton belüli leszámolásokra került sor Zágrábban, majd országszerte. A hetvenes évek első felében ennek következtében az egész országban szinte megfagy a közéleti tevékenység, és szigorúbb ellenőrzés alá vonják a sajtót is. Egy sor egyetemista

¹⁹ MI: 1968. 1./pp. 8.

lapot (*Student, Vidici*) és folyóiratot (*Praxis*) szüntetnek meg. A hetvenes évek *Új Symposionja* is meglehetősen apolitikus, emellett Tolnai Ottó főszerkesztőt az évtized elején (1972-ben) politikai okokból a bíróság elítéli.

A *MI* elődjétől külalakjában is meglehetősen sokban eltér. A vezércikk felett vízszintesen húzódó fejléc helyett egy akkoriban a hagyományostól eltérő, logószerű, jellemzően egyszerű, a címlap bármely sarkában elhelyezhető és könnyen felismerhető, a hatvanas években divatosá váló címformátum mellett döntöttek. Újszerű grafikai és tördelési megoldásaival az alig három évfolyamot megért lap igyekezett eltávolodni az elődlapok közlőnszerű külalakjától, és szakítani azokkal a hagyományokkal, amelyek azokat jellemezték. Ehelyett inkább az akkoriban széleskörűen elterjedt irodalmi-művészeti folyóiratokra igyekszik hasonlítani – a szerény anyagi keretek ellenére, a lehetőségekhez mérten azokhoz felzárkózni –, mintsem a korábbi községi kiadványoknál szokásos, heti- és napisajtó szabályos kereteit tiszteletben tartó, fekete-fehér nyomdatechnikai megoldásokat előtérbe helyező formanyelvéhez. Az addig szokásos lineáris befogadási stratégiákkal szembenő megoldások azonban nemcsak a fejléc tekintetében maradtak el. A szövegeket nem szabályos vonalak mentén helyezik el, párhuzamosan vagy merőlegesen illetve őket a lapszélhez, illetve egymáshoz képest. A nagy formátumú oldalakat így inkább a tágasság, valamint a képi és szövegvilág együttes láttatása jellemzi, ellentétben a hagyományos újságszerkesztés bevett szokásával, mely szerint a lehető legtöbb szöveget a lehető legkevesebb helyre kell zsúfolni – szigorúan lapszélről lapszélre, szorosan a képek köré. A prózánál megmaradnak az oszlopokba tördelés gyakorlata mellett, de a líránál már sokkal szabadabban kezelik a szöveget. Emellett fokozott figyelmet fordítanak a tipográfiára is. Igyekeznek több betűtípust használni, és a kötelezően fekete betűk helyett különféle színű szedéseket alkalmaznak. Így olvashatunk lila, barna és kék színű szövegeket is. A fiatalok avantgárd szárnypróbálgatásainak képversei pedig csak fokozzák a szöveggondozás újító jelleget, kortárs művészet felé nyitó, nem lineáris olvasásra ösztönző irányultságát. Karikatúrákkal – amelyeket ismét Kaupert Pál rajzol – ebben a kiadványban is találkozhatunk, de jelentőségük háttérbe szorul az erőteljesen jelen levő és a lap művészeti irányultságát kidomborító grafikákhoz és képversekhez képest.

A periodika műfaji felépítése tekintetében itt már több hely jut az irodalomnak és a művészeti reflexióknak. Külön figyelmet érdemel a *Rés* című irodalmi-művészeti melléklet, amely már az első számtól jelen van, és amelyben olyan nevek bukkannak fel, mint Sinkovits Péteré, aki 1985 és 1989 között a *Magyar Szó* főszerkesztője volt. Ezenkívül Tari István is itt publikál, akit később is szép-irodalmi, publicisztikai szerzőként tarthatunk számon, valamint Vicei Károly, aki azután költőként bizonyított, amíg munkásságára egy kirakatper rá nem nyomta a bélyegét. Emellett egy vidéki, kis példányszámú lap lehetőségeihez képest kiemelkedően igényes, egész oldalas grafikákkal találkozunk, amelyeket Andruskó Károly és Benes József bocsátanak a szerkesztők rendelkezésére.

Az újságnak gyakorlatilag felét kitevő melléklet többnyire zentai gimnazistákat, szakközépiskolásokat szerepeltet, de idősebb szerzők is megjelennek. A versek által fémjelzett mellékletben a lírai zsengek mellett olvashatunk könyvkritikát, rövidprózát, esszészerű élménybeszámolót is, magyar és szerb nyelven egyaránt. Ezeknél az írásoknál – mai szemmel – természetesen nem a minőségi kritérium a fontos, hiszen a műfajkeveredésen, közhelyes megfogalmazásokon túl a lírai pátoszig mindent megtalálhatunk. Fontos viszont, hogy a helyi vezetőség közszégi szinten teret biztosított a zentai vagy Zentán tanuló fiataloknak, és élő fórumot teremtett azoknak, akik a művészet iránt érdeklődtek. Emellett jelzésértékű az is, hogy egy helyi fiatalokra alapozó kezdeményezés meg tudott tölteni egy időszaki kiadványt úgy, hogy annak minőségi értelemben is van egy kitapintható fejlődési íve. Nem kizárt, hogy néhány év alatt – amennyiben a lap fennmarad és gyarapodik – egy tudatos szerkesztési koncepcióval, állandó támogatással, az oldalszámok növelésével és a munkatársi gárda bővülésével egy olyan irodalmi-művészeti folyóirat alakul ki Zentán, mint Szabadkán az *Üzenet*.

Külön érdekességként megemlíthetjük a Lenin-centenárium jegyében íródott utolsó előtti számot, amely egy globális eseménynek és a kor gondolkodásának sajátos lecsapódása egy vidéki, kisebbségi nyelven íródó lapban. A zentai középiskolások körében meghirdetett irodalmi pályázatra épülő ünnepi lapszám viszont megfeneklett, mert már a belső borítón értesülünk arról, hogy túl kevés szöveg érkezett be a szerkesztőségbe. Ezt ugyanakkor nem lehet feltétlenül a helyi diákok érdektelenségével magyarázni, hiszen ugyanabban a számban arról is olvashatunk, hogy az Óbecsén negyedszer megszervezett Középiskolások Művészeti Vetélkedőjén egy sor zentai diák nyert díjat verssel, humoreszkkal, riporttal. A meglehetősen gyér Lenin-válogatás oka inkább abban keresendő, hogy egyrészt a hetvenes évekre elmúltak azok az idők, amikor a szocialista realizmus formát és tartalmat egyesítve esztétikailag is minősíthető műveket eredményezzen. Másrészt pedig, a tervezett tematikus szám már kevésbé illeszthető bele a lap időközben átalakult profiljába. A magyar és szerb nyelvű írások szinte ugyanazokkal a közhelyekkel jelennek meg. Mellesleg, a leközölt szövegek rövidegéből arra is következtethetünk, hogy nagy valószínűséggel csak a beérkezett pályaművek sikerültebb részleteit közölték.

Az 1965-ös elődhöz képest a lap – külalakjában és részben tematikailag – fokozatosan bulvarizálódik, és elfordul attól a közösségi, társadalmilag aktív szereptől, amely életre hívta. A *mi* szigorúan megfogalmazott programcikkének társadalmi reformokat sürgető, és a hivatalos jugoszláv szocialista ifjúságpolitikát szolgáló vonalvezetéshez képest, a hetvenes évekhez közeledvén fellazulnak a szerkesztői kritériumok. Nem mellékes, hogy ekkoriban több sajtótermék élére is fiatal főszerkesztő került. Ez részben lapalapításokkal, részben generációváltással következett be. Az ötvenes évekből átmentett lapszerkesztési szokások így az évtized végére már hitelüket veszítik. Sok esetben újításokra, külalakmódosításra, új rovatok bevezetésére, látványosabb fényképmelléletek közlésére,

mutatósbab nyomdatechnikai eljárásokkal való kísérletekre kerül sor. A műszaki lehetőségek bővülésével pedig ezek az újítások már nem jelentenek akadályt. Ez nem egyedülálló jelenség, hiszen a több évtizedes hagyományokkal bíró *7 Napnál*, *Dolgozóknál* és más sajtótermékeknél is lezajlik ez a folyamat, amely során már a hetvenes évekre szinte heti, társadalmi problémákra már ritkábban reflektáló, inkább szórakoztató tartalommal bíró magazinokká alakulnak. Az utolsó lapszám ebből a szempontból különösen érdekes, mert keresztmetszetét adja annak a perspektívának, amely nagy valószínűséggel érvényesült is volna, ha a lap nem szűnik meg. Jugoszlávia egyre határozottabb nyugati orientációja, a külföldi sajtó, a kortárs világirodalom, a hollywoodi és európai filmipar termékei egy olyan kulturális kontextussal gazdagították a hazai művelődési és művészeti igényeket, amely még egy ilyen kis példányszámú vidéki lapban is követendő példaként csapódik le. Az utolsó lapszámban például kitérnek a divatra, amely – bár csupán az utolsó lapon és egyetlen képsor erejéig van jelen –, de jelzésértékű, hogy teret engednek az ilyen jellegű tartalmaknak is. Az irodalom mellett pedig a film- és fotóművészetnek is helyet szorítanak, így az utolsó számban beszámolót olvashatunk az első zentai rövidfilm-fesztiválról is.²⁰

Amennyiben a lap megmaradt volna a minden tekintetben hagyományos és a pusztai községi közlöny formáját betartó szerkesztési koncepció mellett, akkor már csak műfajából kiindulva sem beszélhetnénk művészeti kezdeményezésről. Több ilyen közlöny is létezett, mert nemcsak a községi szervezeteknek, hanem gyáraknak, szövetkezeteknek, egyesületeknek is volt saját periodikája. Fontos viszont, hogy ebben az esetben a lap tartalmát, külalakját és az egyes szövegek nyelvezetét tekintve már az első számtól eltávolodott az ilyen jellegű kiadványoktól, és nagy valószínűséggel inkább a szintén ebben az évtizedben megjelenő hazai, valamint külföldi képes magazinokra és nem utolsósorban a szintén ekkor induló *Új Symposion*ra tekint példaként.²¹ A nagy formátum, színes szedés és egyre jobb minőségű papír, továbbá a tematikus számok, különösen az utolsó, a Beethoven-szám ilyen tendenciákra utal. A lap megszűnése tehát valószínűleg nem gazdasági háttérű volt, és inkább a helyi pártvezetés állt emögött. Az utolsó fennmaradt hivatalos nyom az Ifjúsági Szövetség Községi Választmányának 1970-es évi jelentésében található²², amelyben csak az 1970-ben napvilágot látott három szám tartalmát ismertetik néhány mondatban. Ilyen értelemben sem jövőbeli tervekről, sem a lap megszüntetéséről nem esik szó. A döntés minden bizonnyal 1970 második felében vagy 1971-ben született meg a belpolitikai feszültségek miatt.

(Folytatjuk)

²⁰ MI: 1968. 1./pp. 2.

²¹ Az *Új Symposion* első száma 1965. január 15-én jelent meg.

²² Jelentés az ISZKV kultúrszakosztályának 1970-es évi tevékenységéről. (Zentai Történelmi Levéltár: F. 291.24.168.)

IRODALOM

- BECKER, S. Howard 1982. *Art worlds*. Berkeley and Los Angeles, University of California Press
- GEROLD László 2001. *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon (1918–2000)*. Újvidék, Forum Könyvkiadó
- GULYÁS Gizella 2003. *Kortárs vajdasági magyar művészek lexikona*. Újvidék, Atlantis
- HALL, Stuart 2001. *Encoding and Decoding*. = During, Simon (ed.): *The Cultural Studies Reader*. London and New York, Routledge. pp: 507–517.
- KAELBLE, Hartmut 2007. *Sozialgeschichte Europas, 1945 bis zur Gegenwart*. Bonn. Bundeszentrale für politische Bildung
- KALAPIS Zoltán 1994. *A Magyar Szó fél évszázada*. Újvidék, Forum Könyvkiadó
- SZERBHORVÁTH György 2005. *Vajdasági lakoma, az Új Symposion történetéről*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó
- SZLOBODA János 1995. *A zentai sajtó története*. Zenta. Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Köre

Freedom of Press, Supervision and Censorship (Exemption)

Little periodicals in Senta between 1945 and 1992

The paper studies little periodicals which were published between 1945 and 1992 in the town of Senta. Little periodicals are magazines with literary texts (drama, poetry, prose), among others, which are of cultural and artistic orientation, but they were circulated only locally and published for a brief period. Several of them were printed only for a year or two (*MI, Ifjúsági Közlöny, Scarabeus*). At the same time, there were some that lived to see merely two or three issues (*Tribina, mi, Hm...*). The study focuses on the way these magazines were started, on their editorial concept and how it modified with time, as well as what caused a magazine to close. My aim was to map out the possibilities of the art world and webs of collaboration, in addition to how young people created a certain journal. These periodicals were non-profit workshops of culture production following in each other's footsteps, in the sense that if one magazine ceased to be, in a few years' time generally there appeared another. Adding to this, another centre point of the study was collecting these periodicals, alongside with their digitalization, which we have also successfully completed.

Key words: little periodicals, 1945–1992, Senta, literature, art world

Sloboda štampe, nadzor i (ne)cenzurisanost

Periodične publikacije kratkog veka u Senti između 1945. i 1992.

Studija se bavi malim periodičnim publikacijama koje su objavljene između 1945. i 1992. u Senti. Malim periodičkim izdanjima se ovdje nazivaju listovi koji sadrže i književne tekstove (dramske, lirske, prozne), čija je orijentacija

bila kulturna i umetnička, međutim, distribuisani su samo lokalno, i objavljivi samo u kratkom vremenskom periodu. Od ovih listova više njih je izlazilo tek godinu dana do dve godine (*MI, Ifjúsági Közlöny, Scarabeus*). Istovremeno, postojali su i listovi koji su doživeli samo jedan broj, odnosno dva do tri broja (*Tribina, mi, Hm...*). Istraživanje fokusira na način kako su ovi listovi osnovani, kakva je bila njihova uređivačka koncepcija, i kako se ona modifikovala u toku vremena, odnosno na koji način su pojedini listovi prestali da izlaze. Studija nastoji da skicira perspektive i mreže saradnje njihovih umetničkih svetova, kao i načine kako su mladi izrađivali novine. Ove periodične publikacije su bile neprofitne radionice sukcesivne kulturne proizvodnje, i ukoliko je neka od njih prestala da izlazi, obično se u roku od par godina pojavila neka druga umesto nje. Cilj istraživanja je pored toga bio usmeren i na sakupljanje i digitalizovanje spomenutih periodičnih izdanja, što je takođe uspešno izvedeno.

Ključne reči: male periodične publikacije, 1945–1992., Senta, književnost, umetnički svetovi

Beérkezés időpontja: 2015. 10. 19.

Közlésre elfogadva: 2015. 10. 30.